

การปรึกษาครอบครัวตามแนวทฤษฎีโครงสร้าง :

กลยุทธ์การพัฒนาครอบครัวอย่างยั่งยืน

Strutural Family Counseling : Sustainable Family Development Strategies

ดร.เพ็ญภา กุศลภาคล*

E-mail: drpennapha@yahoo.com

บทคัดย่อ

กลยุทธ์การพัฒนาครอบครัว ที่มีประสิทธิภาพและนิยมใช้ในปัจจุบัน คือ การนำหลักการแนวคิด ทฤษฎีทางจิตวิทยา มาใช้ในการช่วยเหลือครอบครัว การปรึกษาครอบครัวตามแนวทฤษฎีโครงสร้าง ที่พัฒนาแนวคิด โดย ซาลวาดอร์ มินูชิน มีหลักการและความเชื่อที่ว่า ครอบครัวทุกครอบครัวมีโครงสร้างของตนเอง แนวทางที่สมาชิกในครอบครัวปฏิบัติต่อกัน ถือเป็นโครงสร้างที่มีอิทธิพลต่อครอบครัว ทั้งในมุมมองทางบวกและลบ ครอบครัวที่มีระเบียบแบบแผนมีแนวปฏิบัติที่ชัดเจน จะสามารถปรับตัวกับสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม มีการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพ แนวคิดทฤษฎีนี้จะให้ความสนใจกับปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยผู้ให้การศึกษาจะใช้วิธีการหรือเทคนิคต่างๆ เช่น การสังเกต การตั้งคำถาม การทำแผนที่ครอบครัว การเอื้ออำนวย ให้สมาชิกครอบครัวมีส่วนร่วมในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น การมองภาพใหม่หรือมองสมาชิกครอบครัวในทางบวกในแง่ใหม่ และการสร้างขอบเขต ซึ่งเป็นแนวคิดที่เป็นรูปธรรม ชัดเจน เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ในระดับ และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาครอบครัวอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การปรึกษาครอบครัวตามแนวทฤษฎีโครงสร้าง ,กลยุทธ์การพัฒนาครอบครัว

Abstract

Nowadays, the effectiveness of family development strategies that widely use is based on the implementation of psychological theories to assist family. Strutural Family Counseling developed by Minuchin to under the belief that every family has own family structure. This theory focuses on the active organized wholeness of family unit and the ways in which the family organized itself. These influence to the family structure both positive and negative perspectives. Concrete regulations and rules family of which the members can adapt themselves to various

* อาจารย์ประจำภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาประยุกต์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

situations properly and effectively. The Structural Family Counseling focuses on current problems, so that counselors use many techniques such as, observation, questioning, family mapping, in order to facilitate the family members to cope with the problems. For example, reframing them to see other family members in the positive ways and making the strengthen boundaries. These are the concrete concepts that can be implemented for all levels and can be promoted for the sustainable development of the family.

Keywords : Strutural Family Counseling , Family Development Strategies.

ความนำ

ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของสังคม ทำหน้าที่หล่อหลอม ขัดเกลาบุคลิกภาพ ความเป็นตัวตน ให้แก่สมาชิกของครอบครัว ด้วยการอบรมเลี้ยงดู การให้ความรัก ความเอื้ออาทร ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ครอบครัวจึงเป็นแหล่งพื้นฐานที่ช่วยปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและถ่ายทอดวัฒนธรรมอันดีของสังคมให้แก่สมาชิกในครอบครัว ด้วยเป้าหมายให้สมาชิกในครอบครัวเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคม สืบเนื่องจากสภาวะการณ์ในปัจจุบัน ครอบครัวต้องเผชิญกับสภาวะเปลี่ยนแปลงหลากหลาย ที่เป็นผลมาจากทั้งปัจจัยภายในครอบครัว อาทิเช่น ความผูกพันระหว่างสมาชิกในครอบครัว รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของแต่ละครอบครัว และปัจจัยภายนอกครอบครัว อาทิเช่น การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสมัยใหม่ ส่งผลกระทบต่อแบบแผนการดำเนินชีวิตของสมาชิกในครอบครัว การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวมีลักษณะที่แตกต่างไปจากเดิม สมาชิกในครอบครัวมีเวลาที่จะพูดคุยกัน ทำความเข้าใจกันลดลง การดำเนินชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้สัมพันธ์ภาพความเข้าใจซึ่งกันและกันภายในครอบครัวลดลง สภาพปัญหาในครอบครัวจึงเกิดขึ้นในรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น อาทิเช่น ปัญหาความไม่เข้าใจกันระหว่างคู่สมรส ปัญหาการนอกใจระหว่างคู่สมรส ปัญหาช่องว่างระหว่างวัยระหว่างวัยรุ่นและบิดามารดา ตลอดจนญาติ

พี่น้อง ปัญหาการติดเทคโนโลยีสมัยใหม่ ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร เป็นต้น

การให้ความสำคัญและการเสริมสร้างกลยุทธ์ในการพัฒนาครอบครัว จึงนับเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่ทุกภาคส่วนควรมีส่วนร่วม กลไกในการสร้างความสำคัญและสร้างจิตสำนึกให้ทุกภาคส่วนร่วมกันพัฒนาสถาบันครอบครัว โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน เป็นกลไกที่สร้างขึ้น เพื่อป้องกันปัจจัยเสี่ยงที่บั่นทอนครอบครัว และให้การช่วยเหลือครอบครัวที่มีปัญหา ส่งเสริมบทบาทของชุมชนในการสร้างความรักความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในครอบครัวและระหว่างครอบครัวกับชุมชน ตลอดจน สนับสนุนให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาครอบครัวและชุมชน การสร้างเสริมให้ครอบครัวและชุมชนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ในอันที่จะสร้างสรรค์ให้เกิดรูปแบบและกลไกในการสนับสนุนส่งเสริมให้ครอบครัวมีพลังในการสร้างสังคมที่มีคุณภาพ

การปรึกษาครอบครัว : กลยุทธ์ในการพัฒนาครอบครัวอย่างยั่งยืน

การปรึกษาครอบครัว (Family Counseling) เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ใช้ในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวอย่างต่อเนื่อง ในลักษณะเดียวกันกับพัฒนาการของมนุษย์ อาจกล่าวได้ว่า การปรึกษาครอบครัว เป็นกระบวนการช่วยเหลือครอบครัว โดยเน้นการปฏิบัติต่อครอบครัวที่เข้ารับการศึกษาโดยรวมทั้งครอบครัว ผ่านกระบวนการที่ให้สมาชิกแต่ละ

คนในครอบครัวพิจารณาถึงปัญหาที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว การปฏิบัติหน้าที่ที่บกพร่องของสมาชิกในครอบครัว เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวสามารถแก้ไขปัญหา ตลอดจนสามารถปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละคนในครอบครัวได้อย่างเหมาะสมและกลมกลืน การปรึกษาครอบครัวที่มีประสิทธิภาพควรมีลักษณะยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนได้ตามลักษณะโครงสร้างของแต่ละครอบครัว (Carlson, Sperry & Lewis .1997 :10) ยิ่งไปกว่านั้น หลักการในการปรึกษาครอบครัวจะถือว่าสมาชิกทุกคนในครอบครัวควรมีส่วนรับผิดชอบต่อปัญหาร่วมกัน เพราะปัญหาภายในครอบครัวย่อมส่งผลกระทบต่อสมาชิกทุกคนในครอบครัวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กระบวนการปรึกษาครอบครัวในแต่ละครอบครัวจะใช้เวลาในการปรึกษาไม่เท่ากัน บางครอบครัวอาจใช้ระยะสั้น ระยะเวลา ประมาณ 5-10 ครั้งของการปรึกษา บางครอบครัวอาจใช้ระยะยาว ประมาณ 50-100 ครั้งของการปรึกษา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของครอบครัว ลักษณะโครงสร้างของครอบครัว ลักษณะและสถานการณ์ของปัญหาแต่ละปัญหาภายในครอบครัว

รูปแบบการปรึกษา

ในการปรึกษาครอบครัว ความถี่และระยะเวลาในการปรึกษาครอบครัวแต่ละครอบครัวจะแตกต่างกันตามการประเมินสภาพครอบครัว และ ปัญหาของครอบครัว ดังนั้น ผู้ให้การปรึกษาอาจเลือกใช้แนวคิด รูปแบบในการปรึกษาที่แตกต่างกัน ดังต่อไปนี้ (Nichols & Schwartz. 2001)

1. การปรึกษาครอบครัวภาวะวิกฤต (Family Crisis Counseling) เป็นการให้ความช่วยเหลือครอบครัว ในช่วงเกิดวิกฤตการณ์ชีวิตภายในครอบครัว ได้แก่ การตายของคู่สมรส บุตร ญาติมิตรอันเป็นที่รัก การบาดเจ็บ การสูญเสียงาน การคลอดบุตร การสูญเสียทรัพย์สินสมบัติ ภัยธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ในชีวิตอย่างปัจจุบันทันด่วน เป็นต้น การใช้เวลาใน

การปรึกษาจะเป็นช่วงสั้น มักใช้เวลาน้อยกว่า 1 เดือน เพื่อช่วยไม่ให้เกิดปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัว และช่วยให้ครอบครัวมีความสมดุลดีขึ้นกว่าก่อนเกิดวิกฤตการณ์ชีวิต

2. การปรึกษาครอบครัวระยะสั้น (Brief Family Counseling) เป็นรูปแบบการปรึกษาครอบครัวที่ใช้เวลาสั้นๆ เพียง 5-10 ครั้ง แต่ทั้งนี้ขึ้นกับประเด็นปัญหาของครอบครัวเป็นหลัก

3. การปรึกษาครอบครัวตามแนวรูปแบบการเล่าเรื่อง (Narrative Model) การปรึกษาครอบครัวตามแนวนี้มุ่งเน้นประสบการณ์ของแต่ละบุคคลในครอบครัวว่าประสบการณ์ทำให้มนุษย์มีความหวังได้อย่างไร และความหวังดังกล่าวสามารถปรับเปลี่ยนประสบการณ์ในชีวิตของมนุษย์โดยการรังสรรค์เรื่องราวที่เกิดขึ้นในชีวิตได้อย่างไร

4. การปรึกษาครอบครัวระยะยาว เป็นการปรึกษาที่ไม่จำกัดเวลา ใช้เวลารักษาต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน เนื่องจากการให้การช่วยเหลือในระยะเวลาดังกล่าว ยังไม่เพียงพอในการแก้ปัญหา หรือมีเป้าหมายในการให้การช่วยเหลือที่มากขึ้น เพื่อช่วยเหลือครอบครัวที่มีปัญหา ในลักษณะที่ซับซ้อน หรือ ครอบครัวมีแรงจูงใจ แต่ปัญหาไม่สามารถแก้ไขได้ในระยะสั้น หรือ ครอบครัวไม่ได้เต็มใจในการรักษา แต่จำเป็นต้องสร้างสัมพันธภาพเพื่อการรักษาระยะยาว

จากรูปแบบทั้งหมดที่กล่าวข้างต้นนี้ ผู้ให้การปรึกษาสามารถเลือกรูปแบบในการให้การปรึกษาที่เหมาะสมกับแต่ละครอบครัว ตลอดจนในบางครอบครัว ผู้ให้การปรึกษาสามารถผสมผสานรูปแบบแต่ละรูปแบบตามความเหมาะสม เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการพัฒนาครอบครัวต่อไป

กระบวนการปรึกษา

กระบวนการในการปรึกษาครอบครัว เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญและจำเป็น ผู้ให้การปรึกษาจะต้อง

เรียนรู้ชีวิตของสมาชิกในครอบครัว รวบรวมประวัติของสมาชิกในครอบครัว โดยอาศัยขั้นตอนดังนี้ (Nichols & Schwartz .2001: 85)

1. การโทรศัพท์ขั้นแรก (The Initial Telephone Call) ในขั้นตอนนี้ผู้ให้การปรึกษาคครอบครัวรับฟังปัญหาที่ผู้รับคำปรึกษานำเสนอทางโทรศัพท์ เพื่อรับทราบข้อมูลบางประการ เช่น วัตถุประสงค์ในการขอรับคำปรึกษา ความคาดหวัง ความตั้งใจของครอบครัว หลังจากนั้นผู้ให้การปรึกษาจะนัดหมายวัน เวลา สถานที่ และ ขอให้สมาชิกครอบครัวมาพบตามวันเวลา สถานที่ที่กำหนด โดยเป้าหมายในการติดต่อทางโทรศัพท์ขั้นแรก เพื่อเตรียมการที่จะพบกับสมาชิกครอบครัว

2. การสัมภาษณ์ครั้งแรก (The First Interview) ผู้ให้การปรึกษาจะสร้างสัมพันธภาพกับสมาชิกครอบครัว รับฟังความคิด ความรู้สึกของสมาชิกในครอบครัวแต่ละคนด้วยความเข้าใจและ ยอมรับตามที่เขาเป็น ผู้ให้การปรึกษาจะแนะนำตนเอง กับครอบครัว แล้วให้สมาชิกคนอื่นในครอบครัวแนะนำตนเองให้ผู้ให้การปรึกษารู้จัก หลังจากนั้น ผู้ให้การปรึกษาจะชี้แจงเป้าหมายระยะเวลาในการให้การปรึกษา เพื่อให้สมาชิกทุกคนรับทราบ และ เข้าใจในการมารับการปรึกษาในครั้งนี้

3. ระยะเวลาของการปรึกษา (The Early Phase of Treatment) ในการให้การปรึกษาคครอบครัว ในระยะนี้ หลังจากที่ผู้ให้การปรึกษาสัมภาษณ์ครั้งแรกแล้ว ผู้ให้การปรึกษาจะกำหนดสมมติฐานเกี่ยวกับเรื่องราวที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว ดังนั้น เมื่อผู้ให้การปรึกษาคครอบครัวในระยะแรกนี้ ผู้ให้การปรึกษาจะปรับสมมติฐานที่กำหนดไว้ให้ชัดเจนสอดคล้องกับการแก้ปัญหาในครอบครัวให้ตรงประเด็นยิ่งขึ้น นอกจากนี้ในการปรึกษาคครั้งนี้ผู้ให้การปรึกษาจะสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของครอบครัว เช่น สมาชิกครอบครัวแต่ละคนสื่อสารกันอย่างไร ใครพูดกับ

ใครอย่างไร ประเมินสิ่งที่จะต้องดำเนินการ และ ให้กำลังใจ ส่งเสริมกระตุ้น ปลอบโยน เพื่อให้ครอบครัวสามารถเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในทางสร้างสรรค์ให้มากขึ้น

4.ระยะกลางของการปรึกษา (The Middle Phase of Treatment) ในระยะกลางของการปรึกษาเป็นระยะที่ผู้ให้การปรึกษาใช้เทคนิคต่าง ๆ กับครอบครัว กระตุ้นให้ครอบครัวทุกครอบครัวมีการร่วมมือกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งไว้ ผู้ให้การปรึกษาคครอบครัว จะช่วยให้สมาชิกในครอบครัวได้แสดงความคิด ความรู้สึก และ มีความเข้าใจกันและกันมากยิ่งขึ้น กระตุ้นให้สมาชิกครอบครัวมีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและครอบครัว ส่งเสริมให้สมาชิกครอบครัวกล้าที่จะกระทำพฤติกรรมใหม่ ๆ ผู้ให้การปรึกษาจะมีบทบาทที่กระตุ้นหรือรื้อฟื้น ให้การแนะนำ ส่งเสริมให้ครอบครัวมีแหล่งที่จะให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนที่เหมาะสม

5. ระยะสุดท้าย (Termination Phase) การปรึกษาคครอบครัว เกิดขึ้นเมื่อมีสภาพปัญหาในครอบครัว และ เมื่อปัญหานั้นได้รับการแก้ไข หรือ ได้รับการส่งเสริมให้ดีขึ้น สมาชิกครอบครัวมีความพึงพอใจ สมาชิกเข้าใจพฤติกรรม การกระทำ ของตนเอง และ ครอบครัวมากขึ้น เรียนรู้ว่าสิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ และ ทำอย่างไรที่จะไม่ให้เกิดสภาพปัญหานี้ขึ้นมาอีก และสมาชิกครอบครัวควรจะสามารพัฒนาเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างกันและกันให้ดีขึ้นด้วย ในระยะสุดท้ายนี้ ผู้ให้การปรึกษาต้องวางแผนร่วมกันกับครอบครัวถึงการยุติการปรึกษา การเตรียมการที่จะยุติการปรึกษาทำได้โดยลดความถี่ ของการพบกันลง และ การยุติควรประกอบไปด้วยกระบวนการ 4 ขั้นตอน คือ การกล่าวถึง การยุติการปรึกษา การสรุปผลการปรึกษา อภิปรายถึงเป้าหมายระยะยาว ทำนาย และ หาทางป้องกันแก้ไขที่จะไม่ให้เกิดปัญหาอีกในอนาคต และ ติดตามผลการปรึกษาอยู่เป็นระยะ ๆ ถึงแม้การปรึกษาจะยุติไปแล้ว

การปรึกษารอบครัวตามแนวทฤษฎีโครงสร้าง

การปรึกษารอบครัวตามแนวทฤษฎีโครงสร้างของครอบครัว (Structural Family Counseling) ทฤษฎีนี้จะอธิบายครอบครัวในลักษณะโครงสร้าง (Structural Model) โดยเชื่อว่ามนุษย์แต่ละบุคคลได้รับผลกระทบจากโครงสร้างภายในครอบครัวที่หลอมรวมบุคลิกภาพของแต่ละบุคคลซึ่งทฤษฎีนี้พัฒนาโดย ซาลวาดอร์ มินูชิน (Salvador Minuchin) ทฤษฎีโครงสร้างของครอบครัวมีแนวคิดที่เน้น การมองภาพครอบครัวเป็นระบบ (System) โดยในแต่ละครอบครัวประกอบด้วยระบบย่อยต่าง ๆ เช่น สามัญภรรยา พ่อ-แม่ พี่-น้อง เพศหญิง-ชาย รุ่นพี่-รุ่นน้องใครเป็นพวกใคร ใครใกล้ชิดกับใคร มีการรวมกำลังกัน และ มีการรวมกำลังกัน หรือมีการเป็นพันธมิตรระหว่างสมาชิกในครอบครัว ครอบครัวทุกครอบครัวต้องมีโครงสร้างของตนเอง ซึ่งโครงสร้างนี้เป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ จนเป็นแบบแผนของชีวิตในครอบครัวนั้น โครงสร้างของครอบครัวจะเกี่ยวข้องกับกฎระเบียบต่าง ๆ ในครอบครัวที่สมาชิกในครอบครัวเป็นผู้กำหนด และ ครอบครัวจะยึดถือเป็นแนวในการปฏิบัติ ในระยะแรกของการปรึกษา ผู้ให้การปรึกษา จะสามารถรู้ถึงกฎเกณฑ์ของแต่ละครอบครัวได้จากการสังเกตรูปแบบความสัมพันธ์ที่สมาชิกแสดงต่อกัน กฎเกณฑ์นี้เองจะทำให้ครอบครัวดำรงอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น เมื่อครอบครัวต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง รูปแบบไปจากเดิม ครอบครัวก็จะพยายามปรับสภาวะในครอบครัวให้สมดุล ในขณะที่เดียวกันก็จะพยายามไม่ให้เสียความต่อเนื่องในการตอบสนองความต้องการของสมาชิกอย่างเหมาะสม จากกฎเกณฑ์ และ โครงสร้างเหล่านี้ทำให้ผู้ให้การปรึกษาสามารถประเมินโครงสร้างของครอบครัว และกำหนดสมมติฐานของครอบครัวได้ว่า ครอบครัวนี้มีรูปแบบของความสัมพันธ์เป็นอย่างไร ทำให้ผู้ให้การปรึกษาสามารถวางแผนช่วยเหลือ ครอบครัวได้อย่างเหมาะสม (Goldenberg & Goldenberg .2008)

ครอบครัวเป็นระบบ (System) ที่เรียกกันว่า ระบบครอบครัว ระบบนี้ประกอบด้วยหลายระบบย่อย (Subsystem) เช่น ระบบย่อยของบุคคล ระบบย่อยของสามัญภรรยา ระบบย่อยของพ่อแม่ ระบบย่อยของพี่น้อง ระบบย่อยนี้ปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ กันในครอบครัว หากครอบครัวปราศจากระบบย่อย ก็ไม่สามารถทำหน้าที่ของครอบครัวได้ ระบบย่อยของครอบครัว อาจถูกแบ่งด้วย เพศ รุ่น หน้าที่ ความใกล้ชิดสนิทสนม โดยเน้นความเกี่ยวพันทางอารมณ์ หรือ ความเห็นห่างทางอารมณ์ หรือ ความใกล้ชิดสนิทสนมที่มากเกินไป บุคคลแต่ละคนย่อมมีขอบเขตของตนเอง ซึ่งจะเป็นสิ่งที่คอยกันไม่ให้บุคคลอื่นมายุ่งกับบุคคลนั้นมากเกินไป จนไม่มีความเป็นส่วนตัว ขอบเขตระหว่างสามัญภรรยา ก็เป็นสิ่งกันไม่ให้ลูกเข้ามายุ่งในเรื่องของพ่อแม่ ถ้าขอบเขตเสียไปหรือไม่ชัดเจน ก็อาจเกิดปัญหาตามมาได้ เช่น การรวมพวกระหว่างแม่กับลูกชาย หรือ ระหว่างพ่อ กับลูกสาวได้

ภายในระบบครอบครัว กลไกในการปรับตัวต่อความเครียดของครอบครัว ก็เป็นสิ่งสำคัญ เมื่อเกิดความเครียดขึ้นในครอบครัว ครอบครัวจะต้องมีวิธีการจัดการกับความเครียดนั้น ทั้งนี้เพื่อลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น และ ทำให้ครอบครัวกลับมาสู่ภาวะปกติ ครอบครัวที่ปกติ จะต้องเป็นครอบครัวที่มีการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง และ มีการยืดหยุ่นเพียงพอที่จะยอมรับการปรับโครงสร้างของครอบครัว ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของครอบครัวในขณะนั้น นอกจากนั้นในครอบครัว สมาชิกแต่ละคนจะมีบทบาทในครอบครัว ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างของครอบครัว การผนึกกำลังกัน การรวมกำลังกัน (Coalition) ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของครอบครัว การผนึกกำลังกัน แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การผนึกกำลังกันอย่างกลมเกลียวระหว่างสมาชิกในครอบครัว จนมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต

ประจำวันของสมาชิกในครอบครัว การผนีกกำลังกันนี้เป็นการผนีกกำลังที่เหนียวแน่นมั่นคง (Stable Coalition)

2. การผนีกกำลังกันที่บุคคลหนึ่งในคู่กรณี ที่เกิดความขัดแย้ง ดึงเอาบุคคลที่สามมาช่วยรับผิดชอบความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เพื่อลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้น การผนีกกำลังนี้เรียกว่า การผนีกกำลังทางอ้อม (Detour Coalition)

เป้าหมายของการบำบัดตามทฤษฎีโครงสร้างของครอบครัว

เป้าหมายในการปรึกษาครอบครัวตามแนวทฤษฎีโครงสร้างของครอบครัว จะเน้นที่การจัดโครงสร้างในระบบครอบครัวใหม่ โดยผู้ให้การปรึกษาคครอบครัวกลุ่มนี้มุ่งที่จะให้ความช่วยเหลือด้านการปรับตัวกับกฎเกณฑ์ในการเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันในครอบครัวใหม่เพื่อให้สมาชิกในครอบครัว เรียนรู้ที่จะเปลี่ยนแปลง วิธีการที่จะติดต่อเกี่ยวข้องกับอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ยังผลให้สามารถจัดการกับความขัดแย้งและความเครียดในปัจจุบันและในอนาคตได้ด้วย นอกจากนี้ยังมีเป้าหมายที่จะปรับขอบเขตระหว่างระบบย่อยให้ขอบเขตมีความชัดเจนขึ้น กล่าวคือ หากในครอบครัวใดมีลักษณะ พัวพันกันทางอารมณ์ ผู้ให้การปรึกษาจะช่วยให้สมาชิกเรียนรู้การอยู่อย่างอิสระ การเป็นตัวของตัวเอง ในขณะที่ยังมีความผูกพันและเอื้ออาทรต่อกัน ส่วนครอบครัวใดที่มีความห่างเหินก็จะได้รับความช่วยเหลือให้สมาชิกครอบครัวมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันมากขึ้น ขอบเขตระหว่างระบบย่อยที่เคยเข้มงวดก็ให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น (Carlson, Sperry & Lewis .1997 :65)

การทำให้เกิดสภาพการณ์ใหม่ (Context) ที่เอื้ออำนวยต่อครอบครัวที่จะปรับเปลี่ยนโครงสร้างใหม่ให้เหมาะสมกว่าเดิม จะทำให้สมาชิกเรียนรู้ที่จะเปลี่ยนวิธีการติดต่อเกี่ยวข้องกับเพื่อขจัดความขัดแย้ง

หรือความเครียดที่เกิดขึ้น กล่าวโดยสรุปว่า การให้คำปรึกษาครอบครัวตามทฤษฎีกลุ่มโครงสร้างครอบครัว มีเป้าหมายเพื่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของครอบครัวให้เหมาะสมขึ้น โดยเชื่อว่าปัญหาที่เกิดขึ้นและคงอยู่เพราะครอบครัวมีโครงสร้างที่ไม่เหมาะสม การให้คำปรึกษาครอบครัวจะเน้นการสร้างขอบเขตที่ชัดเจนของสมาชิกในครอบครัว และช่วยเหลือให้สมาชิกในครอบครัวมีความผูกพันและสัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัวอยู่ในระดับที่เหมาะสม นอกจากนี้ยังช่วยให้สมาชิกครอบครัวเรียนรู้ที่จะสร้างความสัมพันธ์กับครอบครัว มีทัศนคติทางบวกแก่ครอบครัวปรารถนาที่จะเข้าใจ และ เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในครอบครัว และ มีความเชื่อมั่นว่า ครอบครัวของตนนั้นมีความยืดหยุ่น และสามารถเปลี่ยนแปลงได้

เทคนิคสำคัญในการให้คำปรึกษาตามทฤษฎีโครงสร้าง

การปรึกษาครอบครัวตามทฤษฎีนี้ ผู้ให้การปรึกษาจะร่วมกันกับครอบครัวในการให้ความสนใจกับปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยจะใช้แผนที่ครอบครัวในการอธิบายขอบเขตและระบบย่อยของครอบครัว ซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตในครอบครัว ในการปฏิบัติกับครอบครัว ผู้ให้การปรึกษาจะแสดงบทบาทคล้ายสมาชิกคนหนึ่งในครอบครัว เพื่อให้เกิดความเข้าใจและยอมรับกันมากขึ้น ผู้ให้การปรึกษาจะใช้เทคนิคต่าง ๆ ในการปรึกษาครอบครัว ดังต่อไปนี้ (Goldenberg & Goldenberg .2008)

1. การสังเกตและการตั้งคำถาม ในการปรึกษาครอบครัวตามทฤษฎีโครงสร้าง ขณะที่ผู้ให้การปรึกษาสังเกตครอบครัว สิ่งที่พบว่ามีประโยชน์ที่จะช่วยให้การคิดแบบโครงสร้างง่ายขึ้น คือ ผู้ให้การปรึกษาคควรตั้งคำถามตัวเองดังนี้

1.1 ปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ของสมาชิกแต่ละคนเป็นอย่างไร (ใครพูดกับใคร ใครทำ อะไร ใครพูดอย่างไร ภาษาถ้อยคำ ภาษาท่าทางเป็นอย่างไร)

1.2 กำลังเกิดอะไรขึ้น กับครอบครัวทั้งครอบครัว (ใครกำลังควบคุมใคร) สมาชิกคนนี้กับคนอื่น ๆ มีความสัมพันธ์กันอย่างไร

1.3 สภาพการณ์ใหม่ (Context) อะไรที่เหมาะสมที่สุดกับสมาชิกครอบครัวแต่ละคน ลักษณะโครงสร้างรูปแบบความสัมพันธ์แบบใดที่กำลังก่อให้เกิดปัญหาในครอบครัวครั้งนี้ ถ้าจะให้ครอบครัวนี้ปฏิบัติหน้าที่ได้ดีกว่าเดิม ควรจะสร้างสภาพการณ์ใหม่ให้เกิดขึ้นในลักษณะใด

2. การทำแผนที่ครอบครัว (Family Mapping) เป็นแผนผังที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกครอบครัว ทำให้ผู้ให้การศึกษาทราบโครงสร้างของครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกครอบครัว และ เพื่อประกอบการพิจารณาว่าระบบย่อยใดในครอบครัวที่ส่งผลให้เกิดปัญหาในปัจจุบัน นอกจากนี้ การทำแผนที่ครอบครัวเป็นการประเมิน เพื่อพัฒนาวิถีทางที่จะเข้าถึงครอบครัว ช่วยให้ผู้บำบัดเข้าใจและช่วยเหลือครอบครัวได้ดียิ่งขึ้น

3. การเข้าร่วมเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว (Joining) ทั้งนี้เพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้การศึกษาและครอบครัวผู้รับการปรึกษา โดยผู้ให้การศึกษาและผู้รับการปรึกษา ทำให้สมาชิกครอบครัวรู้ว่าผู้ให้การศึกษายอมรับและเข้าใจ และ รับรู้ในเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในครอบครัว ความรู้สึกดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นต้องอาศัยวิธีการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

3.1 การติดตามร่องรอย (Tracking) คือ การที่ผู้ให้การศึกษารับฟังเรื่องราวต่าง ๆ จากการสื่อสารของสมาชิกในครอบครัว โดยไม่มีกรตัดสิน เพื่อรวบรวมและสำรวจปัญหาของครอบครัว ทราบสาระ หรือแก่นของชีวิตครอบครัว ค่านิยม เหตุการณ์ที่สำคัญ ๆ

ในครอบครัวและ ใช้เป็นกลยุทธ์ในการปรับโครงสร้างของครอบครัว

3.2 ผู้ให้การศึกษาครอบครัวเลียนแบบภาษาท่าทาง น้ำเสียง จังหวะการพูดของสมาชิก หรือ เนื้อหาของการสื่อสารในครอบครัว (Mimesis) โดยผู้ให้การศึกษาต้องแสดงออกด้วยความจริงใจ ซึ่งจะช่วยให้สมาชิกเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ หรือ สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

3.3 การให้การสนับสนุน หรือ ยืนยัน (Confirmatory) คือ การที่ผู้ให้การศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ให้การศึกษาเข้าใจถึงความรู้สึกของสมาชิกแต่ละคน และ ให้การสนับสนุนหรือยืนยันความสามารถ และ ข้อดีของสมาชิก ยืนยันศักยภาพที่สมาชิกแต่ละคน ควรจะดำรงไว้เพื่อความผาสุกของครอบครัวตลอดไป

3.4 การเอื้ออำนวย ให้ความสะดวก และ มีความปรองดอง (Accommodating) โดยเน้นที่การเข้าร่วมรับฟังปัญหาของครอบครัวนั้น ๆ ผู้ให้การศึกษาจะพยายามเข้าใจรูปแบบของครอบครัว เพื่อให้สมาชิกมีความปรองดองกันมากขึ้น โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกแสดงความรู้สึก ส่วนผู้ให้การศึกษาจะสะท้อนความรู้สึก ให้กำลังใจ สนับสนุน ชมเชยผลการกระทำให้แก่สมาชิกบางคน

4. การแสดงบทบาท (Enactment) หมายถึง การที่ผู้ให้การศึกษาให้ครอบครัวนำสถานการณ์ที่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวมาแสดงให้เห็นจริงในชั่วโมงการบำบัด เพื่อให้ผู้ให้การศึกษาได้สังเกตพฤติกรรม ท่าทาง คำพูด การแสดงออกถึงความรับผิดชอบ และ ขณะเดียวกันผู้ให้การศึกษาจะได้เรียนรู้ถึงความรู้สึก ท่าทางของตนเองด้วย

5. การมองภาพใหม่ หรือ มองในกรอบใหม่ (Reframing) คือ การให้ครอบครัวมองสมาชิกคนใดคนหนึ่ง หรือ ปัญหาที่เกิดขึ้นในภาพที่แตกต่างจากเดิม การที่ครอบครัวจะมองสมาชิก หรือ มองภาพปัญหาอย่างไรรั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยพื้นฐานหลายๆ อย่าง การ

มองภาพใหม่จึงทำให้ครอบครัวมองปัญหาในแง่มุมมองใหม่ที่ไม่เคยมองมาก่อน ซึ่งจะช่วยทำให้ครอบครัวสามารถปรับตัวกับสมาชิกหรือปัญหาที่เกิดขึ้นได้ดีขึ้น

6. การสร้างขอบเขต (Boundary) เป็นสิ่งสำคัญของทฤษฎีโครงสร้างของครอบครัว ถ้าหากสมาชิกคูใดมีความผูกพันใกล้ชิดกันมากเกินไป จนไม่เป็นตัวของตัวเอง ทำให้ขอบเขตระหว่างบุคคลไม่ชัดเจน ผู้ให้การปรึกษาจะต้องพยายามช่วยให้แต่ละคนมีความเป็นตัวของตัวเองเพิ่มขึ้น แต่ยังคงมีความผูกพันกันอยู่ บางคนที่ห่างเหินกับสมาชิกครอบครัวผู้ให้การปรึกษาก็จะต้องดึงบุคคลที่เห็นห่างให้เข้ามาผูกพันกับครอบครัวได้ การกระทำเช่นนี้จะเป็นการช่วยให้ครอบครัวได้เปลี่ยนขอบเขตใหม่ ผู้ให้การปรึกษาอาจปรับขอบเขตให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้นหรือน้อยลง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ครอบครัวนั้นๆ

หากกล่าวถึง ขอบเขต (Boundary) อาจจะนิยามถึง เส้นแบ่งกันที่มองไม่เห็น (Invisible) ซึ่งกันระหว่างระบบย่อย ต่าง ๆ และ ระหว่างแต่ละบุคคลในครอบครัว ขอบเขตเป็นตัวกำหนดปริมาณและชนิดของการเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กัน ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ขอบเขตเกิดขึ้นจากกฎเกณฑ์ในครอบครัว ว่า ใครจะเกี่ยวข้องกับใครอย่างไร ขอบเขตแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1. ขอบเขตที่ชัดเจน (Clear Boundaries) หมายถึง ขอบเขตระหว่างระบบย่อยที่มีกฎเกณฑ์มีแนวปฏิบัติที่มีความชัดเจน มั่นคง และ มีความยืดหยุ่นพอประมาณ ที่จะช่วยให้สมาชิกในครอบครัวสามารถเป็นตัวของตัวเองได้โดยอิสระ และ ในขณะที่เดียวกันก็มีความผูกพันและความเป็นเจ้าของในระบบครอบครัวทั้งระบบ กล่าวคือ เมื่อครอบครัวมีขอบเขตที่ชัดเจนสมาชิกจะได้รับความอบอุ่น ความช่วยเหลือ ความเอื้ออาทร ซึ่งกันและกัน ในขณะที่ก็ได้รับอิสระที่จะเป็นตัวของตัวเอง ครอบครัวที่มีขอบเขตที่ชัดเจน นับเป็นครอบครัวในอุดมคติที่สามารถสร้างความสมดุลระหว่าง

การให้ความรัก ความเอาใจใส่ ความอบอุ่น ความผูกพันที่ดีที่มีต่อกันระหว่างสมาชิก และการให้อิสระภาพให้สมาชิกได้ทดลองและเรียนรู้ที่จะเป็นตัวของตัวเอง

2. ขอบเขตที่เข้มงวด (Rigid Boundaries) หมายถึง ขอบเขตระหว่างระบบย่อยที่แบ่งแยกกันเด็ดขาด เข้มงวด ไม่มีความยืดหยุ่น ทำให้สมาชิกในครอบครัวแยกจากกัน และ กัน ในครอบครัวที่มีขอบเขตเข้มงวดสมาชิก ไม่เคยเรียนรู้ที่จะใกล้ชิดเกี่ยวข้องกัน ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวจึงมีลักษณะห่างเหิน ขาดความผูกพัน ขาดความอบอุ่น ซึ่งเรียกความสัมพันธ์ลักษณะนี้ว่า ความห่างเหินทางอารมณ์ (Disengagement)

3. ขอบเขตที่ไม่ชัดเจน (Diffuse Boundaries) หมายถึง ขอบเขตระหว่างระบบย่อยที่แบ่งแยกกันไม่เด็ดขาด ไม่มีความชัดเจนในกฎเกณฑ์และแนวปฏิบัติระหว่างสมาชิกในครอบครัว สมาชิกในระบบย่อยหนึ่งอาจไปก้าวภายในอีกระบบย่อยหนึ่ง จนทำให้บุคคลขาดความเป็นส่วนตัว การให้ความรักความอบอุ่นระหว่างสมาชิกมีมากเกินไปจนเกิดความจำเป็น พ่อแม่เข้าไปเกี่ยวข้องในภารกิจส่วนตัวของเด็กมากเกินไปจนเกิดความจำเป็น ส่งผลให้เด็กไม่สามารถพัฒนาความเป็นตัวของตัวเองได้ คิดเองไม่เป็น และ ขาดโอกาสที่จะเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นในการสร้างความสัมพันธ์ภายนอกครอบครัว ทั้งนี้เนื่องมาจาก การปกครองที่ถดถอยตามความเหมาะสมในอาวุโสและบทบาทที่มีความกระจัดกระจาย ลูกเข้าไปก้าวภายในเรื่องของพ่อแม่ พ่อแม่ก็ก้าวภายในเรื่องส่วนตัวของลูก บทบาทก็สลับสับสนกันอย่างง่ายดาย จะเห็นได้ว่า ลักษณะความสัมพันธ์ในครอบครัวที่มีขอบเขตแบบไม่ชัดเจนนี้ มีลักษณะใกล้ชิดกันมากเกินไป ซึ่งเรียกว่า การพัวพันทางอารมณ์ (Enmeshment)

ลักษณะขอบเขตทั้งสามประการนี้มีความต่อเนื่องกัน เนื่องจากครอบครัวโดยทั่วไป อาจมีความสัมพันธ์แบบพัวพันทางอารมณ์ (Enmeshment) ช่วงหนึ่ง แบบห่างเหินช่วงหนึ่ง(Disengagement) ช่วง

หนึ่ง ปรับเปลี่ยนไปมาอย่างต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลงหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในครอบครัว หากครอบครัวใดยึดติดอยู่กับการเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์แบบใดแบบหนึ่งระยะยาว ก่อนข้างถาวร ก็จะเป็นครอบครัวที่มีลักษณะพัวพันทางอารมณ์ (Enmeshmed Family) หรือครอบครัวที่มีลักษณะห่างเหินทางอารมณ์ (Disengaged Family) ซึ่งทั้งสองลักษณะสามารถก่อให้เกิดความตึงเครียดขึ้นในครอบครัวได้เท่า ๆ กัน

บทบาทและหน้าที่ของผู้ให้การปรึกษา

ผู้ให้การปรึกษาดำเนินการตามแนวทฤษฎีโครงสร้างมีบทบาทที่เด่นชัดคล้ายเป็นผู้กำกับการแสดง (Theater Director) ที่ต้องมีความคล่องแคล่ว ว่องไว มีส่วนร่วมกับครอบครัว ทั้งในฐานะผู้สังเกต (Observer) และผู้เชี่ยวชาญ (Expert) ที่สามารถเข้าไปในระบบครอบครัวเพื่อเข้าไปทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของครอบครัว บทบาทของผู้ให้การปรึกษาจะเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ระยะเริ่มแรก อาจจะอยู่ในลักษณะผู้สังเกต อาจเป็นผู้สังเกต และอาจกลับมาเป็นผู้กำกับการแสดง เพื่อปรับเปลี่ยนโครงสร้างในครอบครัวใหม่ เพื่อให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (Goldenberg & Goldenberg .2008 : 206)

สรุป

การพัฒนาครอบครัวอย่างยั่งยืน โดยใช้การปรึกษาครอบครัวตามแนวทฤษฎีโครงสร้างนี้ จัดว่าเป็นการ

นำหลักการแนวคิดทางจิตวิทยาใช้ในการทำความเข้าใจกับครอบครัวแต่ละครอบครัว การสร้างความเข้าใจในโครงสร้างพื้นฐานของครอบครัว ความยืดหยุ่นของครอบครัว การเปลี่ยนแปลงวงจรชีวิตของครอบครัว กฎบทบาท ความร่วมมือ ระบบย่อยในครอบครัว ขอบเขตของครอบครัว ในลักษณะองค์รวม ทฤษฎีโครงสร้างครอบครัว จะให้ความสำคัญกับบริบทหรือสภาพแวดล้อมมากกว่าที่จะสนใจปัญหาของบุคคล และ วิธีการแก้ไขปัญหา เนื่องจากทฤษฎีนี้เน้นเรื่องโครงสร้างของครอบครัว ดังนั้นหลักสำคัญในการช่วยเหลือครอบครัว คือ การจัดระบบโครงสร้างครอบครัวใหม่ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านความสัมพันธ์ในระบบย่อย ทำให้ครอบครัวสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น การพัฒนาครอบครัวตามแนวทฤษฎีนี้ จะช่วยทำให้ผู้ให้การปรึกษาเข้าใจปัญหาต่าง ๆ ของครอบครัว ทฤษฎีนี้สามารถใช้ได้กับครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ และ สังคมในระดับต่าง ๆ รวมทั้งครอบครัวที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันด้วย ภายใต้แนวความคิด และ หลักการที่เข้าใจได้ง่ายไม่ยุ่งยาก และไม่ซับซ้อนในการนำไปประยุกต์ใช้ และ ได้รับการยอมรับอย่างมากในวงการจิตวิทยาการปรึกษา และ จิตแพทย์ จึงทำให้ผู้ให้การปรึกษาครอบครัวสามารถพัฒนาครอบครัวอย่างยั่งยืน คือ การช่วยให้ครอบครัวสามารถจัดโครงสร้างของครอบครัวใหม่ เพื่อให้สามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสมและปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Carlson Jon, Speery Len and Lewis A. Judith. (1997). *Family Therapy Ensuring Treatment Efficacy*. Brooks/Cole.
- Minuchin, S. (1983) . *Families and Family Therapy* . Great Britain : J.W. Arrowsmith LTD.
- Nichols ,M.P.Schwartz, R. C. (2001) . *Family Therapy* . Boston : Pearson Education.Company.
- Goldenberg , H. & Goldenberg , I (2008) . *Family Therapy* . (4 th ed.) , Pacific Grove,California :Brooks/ Cole Publishing Company.